

Kecskés András

SZILI JÓZSEF: „LÉGY, HA BIRSZ,
TE »VILÁGKÖLTŐ«...»

A magyar líra a XIX. század második felében

„Lecövekelünk a címnél.” Így indítja a szerző megfuttatását *A nagyidat cigányok* kapcsán. Nos, tegyük ugyanezt itt is, az ő tanulmánykötetét méltatva! A főcím: Arany-idézet (*Kozmopolita költészet*). Főhajtás a „magyarrá ringatott” nemzeti nagyság előtt? Vagy inkább egy felvállalt polémia hangütése a (különben „ironikusan” értelmezett) „kozopolita klasszicizmus” nevében? Természetesen az utóbbi, hiszen „posztmodern távlatokból” tekintünk vissza a nem is oly távoli múltba. De azért nem az Arany-életmű trónfosztásáról van szó. Sőt, mintha az Arany-értelmezések - a szerző korábbi könyvének értékrendjét őrizve (*Arany hogy istenül*. Argumentum, 1996) - magától a „nemzeti klasszicizmus” vezéralakjától sem kívánnák elvitatni a „világköltő” megtisztelő rangját. Ám a főcél, amelyet a *Bevezetés* és az *Utóhang* mintegy terelőkorlátként a tanulmányok köré kanyarít, mégis a Vajda szerelmi lírájával, Reviczkyvel, Komjáthyval kezdődő, Madách főművével betetőződő „új éra”, a „klasszikus modernség” hadállásainak kiépítése.

Van azután egy alcím is, és ez kissé megnehezíti a recensens dolgát. Próbálok a *líra* fogalmát olyannyira tágan értelmezni, amennyire csak a *poszt-posztmodern* irodalomelméleti gondolkodásról szerzett hézagosszerű ismereteim engedik, de nem sikerül beleértenem sem *A nagyidat cigányokat*, sem a *Buda halálát*, sem *Az ember tragédiáját*. Márpedig ezek a kötetben önálló fejezetek tárgyát képezik. (Sőt: még az „önreflexiós széppróza” is bekerül a képbe.) Tény, hogy az elemzések egyik fő szempontja a „személyes jelenlét”, *líraiság* érvényesülése. Mégsem szerencsés ötlet a műnemek közötti határvillongások tényét már a belső címlapon jelezni.

És persze a *korszak* kijelölése is figyelmet érdemel. E téren nálunk kaotikus viszonyok uralkodnak: hol a történelem eseményei („Világos után”), hol művészeti stílusirányzatok (romantika, klasszicizmus), hol eszméletörténeti áramlatok (humanizmus, felvilágosodás) szolgáltatják a megkülönböztetés alapját. Addig is, míg a folyamatokat évszázadnyi szeletekre daraboló közfelfogás jobb megoldást talál, Szili József tartózkodó állásfoglalása számomra elfogadható. „A korszak: szervezőelv. Ekként működik, akár tényként fogadjuk el egy (egyébként többé-kevésbé csak feltételezett) folyamat csomópontjaként, akár pusztán időhatárként, hogy az események kronológikus rendjének egy szakaszát a vizsgálat tárgyaként

elkülöníthessük.” (10) Rendben van: különítsük hát el „a XIX. század második felét”! Csakhogy! A „népképzeti hőskötemény” meg a „naiv eposz” tárgyalását követő fejezet már címében is kitágítja a vizsgálat körét: *Önszerkesztő és önzáró szövegstruktúrák a XIX. századi magyar lírában*. Értsd: a század *mindkét* felében. Ez a rész áll legközelebb az Arany-líra „új olvashatóságának” esélyeit tagláló korábbi Szili-kötethez. Itt található a legtöbb szellemes, a műveknek szinte az idegvégződéseit tapintó mikroelemzés. Ugyanakkor viszonylag sok a témabeli *átfedés*: Néhány onnan ismerős költői szöveg itt újra bonckés alá kerül. (Bár a műtét ezúttal fegyelmetten célratörő.) Az „önzáró szövegképletek” felbukkannak Vörösmartytól és Gyulai Pálnál is, sőt, átfonódnak más népek, más korok költészetébe, a Sebeok-féle *Cseremis szonett*-től a 119. zsoltáron és Dante, John Donne, Goethe, Yeats költeményein át Apollinaire *megsebzett galambjáig*, *A kóró és a kis madár* meséjétől Weöres *Fughettáján*, *Őszi dalán* is *Túl, túl, mesz-sze túl...*, egészen Ladik Katalin 1988-ban (!) megjelent *A kés* című verséig.

Acúsztatásoknak nagyon is érthető, méltánylanlódó *mélyebb* oka van. Szili József a szakmabeliek azon köréhez tartozik, akiket élelkebben foglalkoztat „a költészet maga”, az irodalom *mibenléte*, mint folyamatának időrendbe szorítható, eseményekhez és életrajzi mozzanatokhoz köthető *története*. Ez egy bizonyos nézőpontból akár fogyatékosnak is tűnhet, valójában azonban *érték*, amely egy személyhez kötött (ha úgy tetszik: *lírai*) látásmód lehetőségét kínálja. Arról a felvállalt irodalomszemléletről van szó, amely - tiszteletet parancsoló *elméleti* felkészültséget mozgósítva - első közelítésben magával a *művel* (mondhatnánk: poétikai *tárggyal*) szembesül; majd sejtéseinek érvényességét (jó esetben: újdonságát) elődök és kortársak állásfoglalásain kívánja lemérni (*kritikatörténeti* összefüggésben); és csak mindezek *után* vállalkozik arra, hogy az irodalom *történetét* (korszakolását, értékrendjét) illető, általánosabb érvényű következtetésekre jusson. A cél világos („bevezetés a korszak líratörténetének problémakörébe”), a módszer rokonszenves, a megvalósulás azonban nem mindig és nem mindenben meggyőző. Már a hét tanulmány „tájolása” is meglehetősen eltérő: némelyiket nehéz a kitérőt *főcél* irányába forgatni. Külön-külön mindegyiknek megvan a maga érdeme és érdekessége, ám kötetbe szerveződésükhöz mintha még egy *varázsütésre* lett volna szükség.

A nagyidat cigányok kapcsán egyetlen, korábban szemérmesen elhallgatott kérdés merül fel: a szerző *cigányképe*, a cigánysághoz mint népcsoporthoz (fajhoz? etnikumhoz?) való viszonya. Az „eposzi hitel” ezúttal egy „népképzeti cigánykép”

érvényesítését jelenti: hiteles tudósítást a korabeli „népies felfogásban” élő cigányképről. A „cigányadoma” tényleg nem „cigányfolklor”. A „göregáborozás” vádjának azonban még a felvetését is indokolatlannak vélem. Riedl Frigyes nyomán elindulva maga a szerző is váratlan fordulattal zárja dolgozatát: a cigányság és a magyarság jellem- és sorsközösségének vállalása „felment a fensőbbsegítudat vádjá alól. Vagyis elesik mindaz, amiről az imént szó volt.” (37) A mögöttes tudatban (avagy a „posztkoloniális lelkiismeretben”) mégis csak felsejlő feszültség oldásához hadd szolgáltsak itt két apró adalékot! Az egyik: a Duna TV bemutatta az ágyúöntő *cigány* Gábor Áron leszármazottainak ma is Berecken élő, népes családját, akik méltán büszkék ősüknek a *magyar* történelemben játszott dicső szerepére. A másik: Arany *humor-értelmezése* a körösi diákjainak készített *Széptani jegyzetekben*. A *humor*: „neveléses álarcában rejtett sírás. ... A humoros író mély fájdalmat érez a világ romlásán, de nem lévén reménye javítani, kétségbeesetten kacag önmaga és a világ felett.” Erről van szó: a cigányadoma csak *kelme* a lényeghez. Az elszenderedő cigány csecsemő „téljél befőcskenedett” komos arcát ugyanaz a bensőséges *szereget* lengi körül, amely az „édes álom” pillangójának képében Miklós ajakára csókol álommézet.

A *Buda halálában* felszínre törő *líraiság* vizsgálatát széles összefüggésbe ágyazza a szerző. A nemzeti eposz *pótlására* ösztönző hiányérzet, az ebből fakadó szent nyugtalanság *lírai* természetű ihletforrás. („Mythológiát csinálni kell - különben úr és pusztaság” - írta Arany Tompának 1857-ben.) Történeti szövegforrások helyett Arany megalégszik a „népi tudalom” közvetett hitelességével. Nála már az *Előhang* nyilvánvalóvá teszi, hogy „az avart járó »én« mindenesetre metaforikus avart jár a történelem idejében, s ebben az univerzumban ő maga is metaforikus lény” (50). Szili bőszégesen idézett szövegpéldákkal igazolja, hogy „Arany a pszichológiai részletek mestere”; hogy képvilágában kiemelkedő szerepet játszanak a közvetlen tér- és mozgásélményt keltő *kinestézis képek*; hogy a történet menetét sűrűn szakítják meg *lírai betétek*; hogy a jellem- és a környezetrajz néhol már-már a *színpad* világát idézően aprólékos. Mindehhez járul még Aranyak a mű egészét átszövő finom *íróniája* (és *öníróniája*). A többértelmű befejezéssel, a „nem lesz soha I Vége” sortörő zárlatával pedig „a metaforikus narrátorszerep és az önmagunknak számárfül-mutogatás grammatológiai problémává *derridálódik*.” (A végszó Szili József ön- és szakmacsúfó, telitalálatos csavarintása.) A *Buda halála* végül is „sikeresen iktatta ki a naiv nemzeti eposz iránti szükségletet” (59-60).

Szili elemzéseiből az derül ki, hogy Arany művé-

ben nem kevesebb, hanem jóval *több érték* van, mint amennyit a nép-nemzeti értelmezés hagyománya sejtet. A polémia tehát nem annyira a költészet, mint inkább a *befogadás- és kritikátörténet* síkján esedékes. Az alapprobléma tehát így körvonalazható: „nemzeti klasszicizmus” vagy nem is volt (azaz: nevezük másként), vagy ha igen, akkor többet jelent és marandóbb értékeket hordoz, mint gondolnánk. Kár, hogy a szerző ezt az alapkérdést hol sejtelmes hunyorításokkal, hol fölényes fintorokkal kísérve lebegteteti. Végül is: a *művekkel van baj, vagy az értelmezésekkel?* Talán, ha a *nemzeti klasszicizmus* (azért is idézőjel nélkül!) költői gyakorlata nem volna elfajzott, rossz költők életműveivel is megterhelve, elmélete és kritikátörténeti alkalmazása pedig nem próbált volna mindent és mindenkit a maga alkotta rendszerbe szuszakolni, akkor egészen alkalmas korszakmegjelölés („*szervezőelv*”) válhatott volna belőle. Lehet, hogy még mindig nem késő?

Az *önszerkesztő és önzáró szövegstruktúrákkal* foglalkozó fejezet már a szó eredeti értelmében *líratörténeti* érdekű. Igaz, a szerző *elméleti* indíttatása itt sem tagadja meg önmagát: *történeti* jelentőségükhöz képest talán túlságosan is nagy figyelmet szentel bizonyos poétikai megoldásoknak, versszerkezeteknek (hierarchikus inklúziórendszer, textuális szimmetria, kiterjesztett szerkezeti *conchetto* [metaforák strukturális komplexuma], lineáris, permutációs, párhuzamos szerkezetek, tematikus és nyelvi egységeken alapuló önzárás stb.). A néhol fellengzősen idegenszerű megnevezések a valóságban többnyire meggyőzően bizonyított összefüggésekre, számsorokkal, táblázatokkal szemléletesen érzékeltetett szerkezeti megfelelésekre vonatkoznak. A *conchetto* késő barokk eredetű „ötlet-képeiről” már az 1996-os tanulmánykötetben is volt szó. (Írtam erről a *HELIKON* 1997/4-es számában.) A szerzőnek sikerült elérnie, hogy az érdeklődő olvasó (még ha *bírálni* készül is a könyvet) kedvet kapjon utána számolni, újrarajzolni, továbbfűzni, más szövegekre is alkalmazni a felvetett szerkezeti *ötleteket*. Legfeljebb az okoz némi bosszúságot, ha - szerencsére ritkán - ezek a már-már *szórakoztató* (de korántsem öncélú) műveletek fél-nemzetközi szakzavakkal zsúfolt, terjengősen túlbonyolított, poszt-posztmodern hamuesővé „derridált” szófelhőkbe burkolva jelennek meg (pl. 78-79, 88-90).

Ötletekkel általában nem érdemes vitatkozni. De az ötletek *szembesítése* termékeny gondolatokat hívhat elő. Vörösmarty *Ábránd*-jának „hierarchikus inklúziórendszerében” Szili József szerint a két keretszakasz közé „belső növekményként ... gyakorlatilag meghatározatlan számú szélsőségesen romantikus kijelentés” illeszkedhet (66). Még középiskolai tanárként, én ezt másképp láttam és tanítottam (I. Ver-

sek tükre, Veszprém, 1985, 105-107!). A fa „a bérc fején” halálra készül, a bérc-nyomta kő némán szenved, „földalatti lánngal”. Kétpólusú képvilág ez, éppúgy, mint a keretszakaszok Isten és ember között feszülő *lelki* valósága. A költemény körkörös, szigorúan zárt rendszeréből *nincs* kilépés. Az ábránd mindvégig *feltételes* igemódja az élethelyzet feloldhatatlan *tragikumát hordozza*. Még egy „növekmény” - és háromra omlik a versszerkezet. A *négyes* tagoltság kizárólagos érvényét - Lendvai Ernő műelemzéseinek szellemében - *zenei* megfeleléssel is nyomatékosíthatjuk. A négy versszak „teljes funkciós kört” jár be (föld-menny-pokol-föld), a zeneművek *plagális zárlatának* megfelelő rendben: T₁, D, S, T₂. (L. *Formateremtő elvek a költői alkotásban*, 1971, 409-418!)

A Tompa *fekete mód*-ja című fejezet lényegében irodalmi *arckép*, a kritikátörténeti háttér felvázolásával, érzékeny műelemzésekkel, a költő irodalomtörténeti helyének *újragondolása* jegyében. Szili a „rehabilitáló gesztusok” sorát folytatja. Nem a költői hármasság legszürkébb, ám végül is a „patrióta ódaiság” magaslatára vergődött tagját, nem is a Reviczky-féle impresszionizmus vagy az Ady-dekadencia előfutárát látatja Tompában, hanem olyan „ki nem játszott adukat” keres az életműben, amelyekből az *élvonal* kimaradt az „osztásnál” (96). Így bukkan rá a dramatizált belső párbeszéd, a „dialogizált reflexió” poétikai újdonságára a *Szeretlek* című versben (1863). Az előzmények Berzsenyi *Levéltöredékéig* nyúlnak vissza, a párhuzamok között kortárs angol vers is akad (R. Browning: *James Lee asszonya*, 1862). E verstípus századunkban éri el virágkorát, Adynál, Szabó Lőrincnél, József Attilánál. (Egy „láncszemet” hiányolok: Tóth Árpád *Álarcosan* című versét.) Nem kevésbé értékhorozók Tompa „többlépcsős, áttételes szerkezetű, belsőleg fejlődő, ellentétekben alakuló metaforái” (110), „tömör, lélegzetelállító képei” (111), valamint egyes „nagy” költeményeinek „retorikus kidolgozottsága” (117). Néhány bravúrosan szép műelemzés (*Szeretlek, Kedves vendég, Ikarus, Bár még...*) igazolja a megállapítások érvényességét.

A könyv három zárófejezete a (mindvégig idézőjeles) „nemzeti klasszicizmus” értékrendszerével szemben „az ellenoldali irodalomkutatási megközelítés” koncepcióját kívánja érvényesíteni. Miután a szerző - lefegyverző önvallomása szerint - Reviczkyvel „nem tud megbirkózni” (209), három névre (Vajda, Komjáthy, Madách) alapozza a *klasszikus modernség* elméletének (és korszakfogalmának?) kidolgozását.

Vajda „kritikai recepciójának története” már-már aránytalanul nagy teret kap a kötetben. Schöpflin Aladártól S. Varga Pálig mintegy tucatnyi név sorakozik a lapokon, hosszú idézetekkel. A leglényegesebb

újdonság: Vajda *szerelmi lírájának* „extra nagysága”, melyben meghatározó szerephez jut egy világ-irodalmi méretekben is csaknem egyedülálló szerelemfelfogás, lírai „műthosz”, üdvtörténeti-eszkhatológiai rendszer: „a szerelem *metafizikája*” (125). Eddig is tudhattuk, hogy Vajdánál távol esik egymástól a szerelem *életrajzi* és *lírai* képe. Tudhattuk, hogy szerelmi költészetében *vallásos-kozmikus-filozófikus* horizontok jelennek meg. Hallhattunk az egyedülvalóság (solus ipse) „isteni tudatáról”, az egyéni sorson messze túlmutató „lételúségről”, a Vajda-szintaxis dinamikájáról és az expresszionizmushoz közelítő képvilág „stilusenergiájáról”. Rónay György „felfedezése”, hogy Vajdánál a szerelem „metafizikai rangra” emelkedik, a beteljesülést a léten túli létbe kivetítő „eszkhatológikus világképről” pedig S. Varga Pál értekezett először. A szerelmi lírának az életmű egészéből való kiemelése és radikális *felértékelése*, valamint a szerelmi eszkhatológia mint „döntő *poétikai alapelv*” átfogó vizsgálata viszont már Szili József nevéhez köthető. A tanulmány kiemelkedő mozzanata a *Harminc év után* két vázlatos fogalmazványának *szövegkritikai* elemzése, mely a végleges változatnál dúsabb jelentésű, „modernebb megoldás” felé nyit távlatot (144).

A Komjáthy-értékelés alapvonalát már Babits Mihály kijelölte, Horváth Jánossal lefolytatott vitája során pedig kialakult az a „poétikai kritériumrendszer”, amely a későbbi kritikáknak is kiindulópontul szolgált. A recepció „új éráját” Rába György 1989-es Komjáthy-kiadásának bevezető tanulmánya nyitotta meg. A poétikai kérdések megvilágítása során immár nem a „stilisztikai szimbolizmus” szerepe áll a középpontban. A modern nyelvfilozófia talaján „a metafizika poétikai funkciójának elismertetésére irányuló kísérletek születnek”, melyek egyre inkább egy „metafizikában *fogant* Komjáthy-poétika lehetőségeit” latolgatják (177).

Ezen a nyomon halad tovább a könyv szerzője is, a Komjáthy-líra kivitelezésének „alkalmi gyarlóságai” ellenére is nagyra értékelve egy „egyetemes érvényű metafizikai rendezettség” megvalósulását, mely egy „teljes és koherens metafizikai univerzum képében ragadható meg” (180-181). A megállapítás lényegével nem kívánok vitába szállni. Két dolgot azonban meg kell jegyezni. Az egyik: ebből a dolgozathoz fájdalomatosan hiányzik az a befogadói otthonosság, komfortos szövegközelítés, amely a szerző számomra legrokonszenvesebb írásainak félreismerhetetlen sajátossága. (Mindössze két rövid, sorok közé tördelt versidézlet akad benne, műelemzés sehol...) A másik: az elvont, részint kritikátörténeti, részint irodalomelméleti síkon kibontakozó fejtegetések talán itt terhelhetnek meg leginkább a „derridálódott” szakmai bikkfanyelv

szótömbjeivel („a nyelv mint energia” részvétele „a poétikai aktusba beleértett szuggesztív /retorikai/ diszpozíciókban” stb.). Szilinek *van* stílusa. Miért nem él vele következetesebben?

Végül: *Az ember tragédiája*. Líra vagy tragédia? Mint korábban, itt is felsorakoznak és megmértetnek a „kritikatörténeti félreértés-kontinuum” szereplői. A „termékenyebb válás” fordulatát ezúttal Eise-mann György tanulmánya jelenti (*Irodalomtörténet*, 1992). Szerinte a *Tragédia* nem tragédia, hanem evi-lági „üdvörténet”, mely „a krisztusi szenvedéstörténet helyébe az emberi passiót ülteti” (192). S. Varga Pál könyve (1997) ezzel szemben épp azt emeli ki, hogy Madách művében feltárul „az ember sorsának tragi-kus-katartikus jellege” (194). Az egymást kizáró meg-ítélésekben Szili József a mű polifóniájának, valamint „belsővé tett metafizikájának” igazolását látja. Az ő értelmezésében *Az ember tragédiája* a keresztény misztériumdramák „*inverz* formája”, és mint ilyen „vi-lágirodalmi unikum, formai telitalálat” (196-197).

Szili legtermékenyebb ötlete a *Tragédia* kapcsán egy „magasrendű bábjáték” vagy „univerzális ádámjáték” lehetősége (200). A bibliai alaptörténet torzképe felbukkan a londoni szín vásári komédiájá-ban, ezzel szembesül a mű Ádámja, aki egyrészt csak álmodik, másrészt pedig már nem is Ádám ... és így tovább, az „egymásban tükröződő tükörrend-szerek” végtelenített játékaként. A keretszínekben „a profán dimenzió iróniája” érvényesül (csillag-göm-bökkel tekéző védszelleme rohangálnak a mennyei trón előtt). Az az *irónia* pedig, amelyet Lucifer képvise-l, a történés egészét áthatja. Álom és fikció, sőt „a fikció fikciója”...(202).

A mennyire képzeletet mozgósító, továbbgondo-lásra készítő ez a lelemény, annyira kár, hogy sehová, pontosabban csak egy relativisztikus, elna-gyolt bölcselkedéshez vezet (az Úr a világot, az em-ber önmagát és istenét, a költő meg „ezt az egész is-teni-emberi kozmoszt” teremtette). Pedig akadna né-hány megválaszolandó kérdés. Valóban *lírának* te-kinthető-e a művet átítató *költőiség*? Lehet-e *világnéze-ti előfeltételek* kizárásával szólni a *Tragédiáról*? (A be-fogadás-történetben bűvópatakként fel-feltörő, Lucifer iránti *rokonszenv* mintha jelezné, hogy *nem*.) Szabad-e Madách *lírájáról* értekezve éppen (olyan amilyen) *lí-rai* műveit mellőzni? Szívesen venném például Szili Jó-zsef avatott elemzését az *Örüljek meg* és a *Tragédia* motívikus kapcsolatairól. Ilyen sorok vannak benne: „Mert nyűg a test, hol istenszakra van”; vagy: „Kacaga-ját csak a por gyermeke, I Ha szállni kezd korlát-lan szelleme”; és: „Hogy minden egy nagy lánc egy-egy szeme, I Melyet mint dal, mint összhang foly kö-rül I Az Isten lelke véghetetlenül. - I E dal egy hang-ja volna a világ, I Ha volna úgy, minőnek alkotók; I

De az ember teremteni akart, I Kitépte földét s elron-tó a dalt.”) Végül: nem lehetséges-e, hogy a „világ-méretű betlehemes játék” iróniája (humora?) éppúgy, mint a valóságos, népközelit játékoké, nem a *mennyei szféra*, hanem saját földhözragadt *emberi képzele-tünk* ügyefogyottsága ellen irányul? Nem a felfogha-tatlant igyekezett-e felfoghatóvá, az elképzelhetetlent elképzelhetővé stilizálni minden bumfordi misztérium-játék? Nem éppen *népi* vonása-e ez a *Tragédiának*?

Költészetünk fél évszázadnyi folyamatszakszán Szili József hálója klasszikus nagyszágrendű „világköltőket” merített. (Azért Reviczky nekem hiány-zik!) Igaza van: értéküket nem lehet korábbi vagy ké-sőbbi szakaszok ízléséhez, eszményeihez mérten meghatározni. Jelentős felismerése, hogy a „poetizált metafizika” meghatározó szerepet játszik a „klasszi-kus modernség” költői világában (212). Azzal viszont, hogy a költészet „összemberi” és a líra „*humán*” jelle-gé is a korszak megkülönböztető ismérveként fogható fel (20), nem bírok egyetérteni. Ez a megközelítés mintha a *mai* közgondolkodás feszültségeit próbálná százzvalahány évvel korábbra visszavetíteni. De miért zárná ki az összemberi a *nemzetit*, a „*humánus*” az istenit és viszont? Miért kellene Vajda lírájából kire-keszteniünk nemzetföltő háborgásait, a maga (nem „szerelemben” fogant) Isten-képével való viaskodása-it? Vagy miért ne hinnők el egy „világköltőnek”, hogy „saját magunk nemzeti énjét... esztétikai művelődé-sünk gyarapodása biztosítandja”, valamint hogy a re-mekművek teremtését befolyásoló „leghatalmasabb emeltyű” a *vallás*? (Madách *székkfogaló értekezése*, 1862.) Arany is ekkortájt vetette papírra, hogy „vallá-si ihlet nélkül költői sincsen” (*Új zsoltárszövegekről*. Törödékes gondolatok, VIII).

Különb: *jó* könyv. Valamivel kevesebbet, de *Ki*óval *többet* is nyújt, mint amit alcime ígér. Ta-lán egy kicsit egyenetlenebb, itt-ott angolosabb, posztmodernebb és „kozmpolitább” a kelleténél. (Persze: *szerintem*.) Vannak hézagai, de nincsenek szélsőségei. Szili, mielőtt felfedező útra vállalkozik, bejárja az ismert terepet. Új tájakon pedig óvatos, körültekintő. Inkább sejtet, mint állít. „Félre” kiszólá-sai jórészt telibe találnak, ritkán vétik el a célt. Az embernek kedve támad utánamenni, saját benyo-másokat szerezni. Ez néha bosszantó, néha kifeje-zetten szórakoztató, és soha nem hiábavaló. Előfor-dulhat, hogy *másként* vannak a dolgok, de minden-esetre *vannak*. Akkor pedig lehet gondolkodni, vi-tázni. Az *alkotó* ugyanis ezúttal *nem* pihen. A „befo-gadástörténet kritikája”, ha nem is „év-millióig”, de egy darabig még „*eljár tengelyén*”.

Hogy milyen is volt a magyar líra a XIX. század második felében? Ki tudja...

(Balassi Kiadó, 1998)